

תאריך הורדה: 10 יולי 2026. מקור: עמוד 2, הצפה, 14 אוקטובר 1957 *** מתוך אתר עיתונות יהודית היסטורית, הספרייה הלאומית ואוניברסיטת תא

חן ברגמאן

הדות אלג'יריה בחגים

(מאת **סופר „הצפה“** באלג'יר)

הריב"ש — והרשב"ץ שהיו עמודי ה"תון של יהדות אלג'יריה בשעתו, וש"השפעתם קובעת ומכרעת עד היום הנה, יהודי אלג'יר מזכירים את שמם גם היום בהעריצה מופלאה, ורבים עדיין באים להשתטח על קברותיהם. ומדי שנה בשנה בליל הכפוריט, אומר החזן, אחרי תפלת כי' נדרי, אזכרה לנשמתם.

יהודי אלג'יר ידעו ויודעים לכבד את גדול התורה, שבתוכם והלכותיהם ופסי' קיהם נקבעו כהלכה לדורות לבני עירם.

הריב"ש (ר' יצחק בר ששת) גולד ב' ספרד, והגיע לאלג'יר יחד עם פליטים יהודים אחרים, לאחר השמדות ביהודי ספרד בשנ' 1391. כגדול בתורה כבש מיד את לבם של יהודי העיר ושימש בה רבה הראשי עד יומו האחרון. ה"ריג. - שהיה גדול בדורו, השפיע הש"פעה גדולה על היהדות כולה. ומכל ה"פנות פנו אליו בשאלות, וכבר כתב עליו ר' יוסף קארו, שהרבה להשתמש בתשובותיו ל"שלחן הערוך". כי רבו היה רואה תשובות הריב"ש וסומך עליהם יותר מפוסקים אחרים" אולם השפ' עת הריב"ש באלג'יר עצמה היתה כ"השפעת מלך בחצר מלכותו.

הרשב"ץ שהיה רב צעיר בעת כהונתו של הריב"ש, עלה על כסא הרבנות ל"אחר מותו של האחרון. פסקי ההלכה, והמנהגים שקבעו של גדולי תורה אלו, היו מפורזים בתשובותיהם. ר' יהודה עייאש, רב גדול שחי לפני מאתיים שנה באלג'יר, קבץ לראשונה את כל המנהגים, נוסחי התפלה והפיוטים, לספר אחד בשם „מנהגי אלג'יר" בספרו „בית יהו"דה", ולאחר מותו של ר' יהודה עייאש, החליטו רבני אלג'יר לקבוע את ספרו לדורות כספר חוקם של בני עירו וה"מחזן. אולם מכיון שהיה נוהג באלג'יר נוסח לימים נוראים שונה קמעא מנוסחתו של ר' יהודה עייאש, לא בטליוהו חכמי אלג'יר ונוסח מיוחז הנקרא : מג' הג של הפשטנים, עדיין נוהג בבית כנ"סת יחיד, בבית הכנסת הגדול של ה"עיר אלז'יר, השוכן ברובע הערבי ה"קסבה", צא וראה, מה גדולה חיבתם של יהודי אלג'יר להכמי עירם, ומה רבה זהירותם במנהגים, עד שהדפיסו את סדר עבודת הכהנים במחזוריהם פע' מיס, פעם אחת כנהוג בכל בתי הכ"נסת יפעם אחת כנהוג בבית הכנסת הגדול. ביום כפורים זה, היה בית הכ"נסת הגדול פתוח לרווחה, אך מתפלליו היו מעטים — עקבות המאורעות באלג'יריה נכרו כאן היטב. כדאי לציין כי מחזורים „מנהג אלג'יר" נדפסו במספר מהדורות, אף שאינם משמשים אלא את בני העיר והמחוז בלבד. וכן הודפס מס' פר פעמים הספר „קרוב"ץ", הכולל פיר' טים מיוחדים שנוהגים לאמרם במועדים בב' כנסת באלג'יר וקהילות אחרות. עתה לקראת חג הסוכות מרוגש מחסור בטפר פיוטים זה. יש במחשבה להדפיסו מחדש, כדי שספר יקר זה ימצא בידי כל המתפללים — „קול רנה וישועה בא"הלי צדיקים".

עחונאי שיבקש לתאר את חיי ה"הודים באלג'יר, לא יוכל להשלים סיפור זה, אם לא שהה בה יום כפור אחד. פרשו: זו תמצא חסרה אחד הסמנים היפים ובולטים ביהדות זו. יהדות חר' לין כמעט כל השנה, לובשת עטרת קדושה לכבוד היום הגדול לב היהודי שאינו פנוי לכאורה בכל ימות השנה לעניני עמו ודתו, ושרוי במ"ט שערי גלות עולה ומתעלה ביום הקדוש. שבת שבתון לה' בכל מקום.

בת הכנסת מלאים עד אפס מקום, ווערי הקהילות נאלצים לשכור אולמות מיוחדים כדי להיענות לצרכי עזתם. ה"תכונה לחג אמנם אינה מורגשת ברחוב, אך היא תופסת מקום נכבד בבית. אך מתקרבים ימות החגים, מרבים לדבר ב"בית ואפילו בשיתת ידידים ברחוב על יום „הגרנד פרדון" יום „הסליחה הג"דול" כפי שנוהגים לכנותו בצרפתית. בני הבית מכררים את תאריך החגים בתאריך הכללי, האב חייב להתפנות כדי לקנות מקום בבית הכנסת, לדאוג למח'זור ולטליתות לבניו, לכיפות וכו'. וע' קרת הבית ידיה מלאות עבודה. כי מא' כלי החגים וערבי החגים „מסורת" הם. יהדות אלג'יר לובשת חגיגיות כבד ב"ראש השנה. חנויות שכל השנה פתו' חות לרוחה בשבתות מגיפות את דל' תותיהן, — ודבות החנויות שבידי ה"הודים — ובימי החג הצבור זורם ל"בתי הכנסיות. אולם בבוא יום הכפורים נדמה כי יום הדין הגיע גם לרחובות ההומים בגויים כביהודים.

בשעת נזירה

„אל נז"א עלילזו, המציא לנו מחילה בשעת נעילה" — קוראים מאות מתפל' לים בקול אחד גדול : שעת בין הער'בים, בבית הגנס' אין מקום מפני רב המתפללים. דומה כל יהדות אלג'יריה קוראת אל אביה שבשמים, כי ימציא לה מחילה בשעת נעילה זו, שכל יהודיה נתכנסו לבתי הכנסת לתפלה. לבקש על נפשם. „אל נורא עלילה, אל נורא עלי' לה, הקול הולך וגובר מפומון לפומון. צלילים של תחנונים אתה חש בקילות אך האוזן שומעת גם צלילים של גאון. המוג בית ישראל מעידים לפני הארזן קדש פתוח, מול ספרי התורה, כי על אף כל הרוחות המצויות והבלתי מצו'יות, על אף כל המכשולים והמשברים יהדות אלג'יריה ממשיכה בדרךה. זר שיודמן בשעה זו ליד אחד מבתי הכ"נסת, ידמה בנפשו כי נערכת כאן הפ'גנה סוערת אנה, יהדות אלג'יריה מפ'גינה את כוחה וליכודה סביב מסורת ואמונה בת אלפי שנים. אמונה שהיא מרשה מאבותיה שעלו אליה מספרד ו"עמדו בפני כל הענויים והיסורים .

זו שעה קלה שהדוחק רב בבית הכ"נסת. המוני יהודים, הצעירים כמבוגרים צובאים על פתחם של בתי הכנסת ה"מלאים וגדושים כבר מאז הבקר. חלקם של צעירים אלו שבאו לשעת הנעילה אינם קשורים ליהדות אלא בתפלת נעי'לה בלבד, מקצתם רואים את בית הכנסת בהורמנות זו אחת לשנה. אך אלה וא"לה אינם מוותרים על זכותם, והם נד'חקק פנימה. גבאי בית הכנסת שהם שלוחי הקהילה, לא עצרו כח לעצור בעד הבאים, ומשתדלים לשמור על ה"סדר, שלא תופרע התפלה. אך תפקידם כמעט מיותר איש אינו מתלונן על ה"דוחק, ואיש אינו מפדיע את שכנו מת'פלתו.

בעיקר אין איש רוצה לוותר על בר'כת כהנים של נעילה. הכהנים עצמם שירדו ליטול ידיהם מצאו את דרכם הסומה על ידי הקהל הרב, ולא ידעו כיצד לסלול לעצמם דרך. הגבאי בא ל"עזרתם והכריז: „פנו דרך לכהנים" ת"זוה גדולה החלה בין צבור העומדים והדרך נתפנתה. בשעה שברכו הכהנים, עמד כל בית הכנסת תחת חופת הט'ליתות, דאבות פרשו את הטליתות על בניהם ונשאו לבם לברכה שלמה. צעירים שכיסו את ראשם בממחטות מהרו למצא טלית כדי להתחפות בה. שמעתי בחור צעיר אומר לשכנו כאשר נסתיי'מה הברכה : „ראה את האיש העומד שם בצד, אני מכירו זה זמן רב, ולא ידעתי שהוא יהודי". אמרתי לעצמי : גם אני הכרתי זמן מה את אלג'יר אך לא ידעתי את יהודיה, כמה רב כוחם !

מחזור ימים נוראים

„נוסח אלג'יר"

המתפללים, אף על פי שרבים מהם אינם נזינים את פירוש המלות, משת'תפים באהבה ובהתלהבות, כאילו נ"חרגמה התפלה בלבם. הכל עוקבים אחר קריאת שלית הצבור הקורא את כל הת'פלה בקול רם ובמ...טא ברור. באלג'יריה אין יהודי שאינו יודע לקרוא עברית, כי כדי לחוג לילד יהודי את חג הבר'מצוה, עליו לעבור ההצלחה בחינה מיו'חדת שהתקינו הקהילות. המתפללים קו'ראים את התפלה והפיוטים בנגינות מסורתיות. המנגינות ה"מסות עתי'קה שהגיעה לאלג'יריה עם יהודי ספרד, ומקפידים בהם כפי שמקפידים בנוסח התפלה ובמנהגים. ואכן, צעיר המתפלל בעיר א' בפרדור, יודע כ' בכל בתי ה"כנס. יזמרו אותו פיוט באותה נגינה. הוא נמשך לכך ורוחו שמחה עליו ל"השתתף עם כל הקהל.

יהודי אלג'יריה זהירים מאד במנהגים ובנוסח תפלתם ועל כן גאוהם. הנוסח והמנהגים נקבעו על ידי גדולי התורה